

206

ГРАДЪ ВОДЕНЪ

ВЪ

ПРИРОДНО,
ИНДУСТРИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО
И
НАЦИОНАЛНО ОТНОШЕНИЕ.

НАР. БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ

19.20 г. № 957

ЕЛЕМЕНТАРНО ОПИСАНИЕ

ОТЪ

АРХИМАНДРИТЪ МЕТОДИЙ.

СОФИЯ

Печатница на Военно-Издателския Фондъ
1920.

Прѣдговоръ.

Градъ Воденъ, или „Воденъ градъ“, както го именува видниятъ професоръ и пжтешественикъ Г. Баучеръ, е прѣдметъ на високъ интересъ за всѣки българинъ и напълно заслужва внимателно изучване. Оскждно, твърдѣ оскждно познаваме ние това райско кжтче на нашата родина, тоя блѣскавъ вѣнецъ на българската земя, съ толкова дивнитѣ му природни прѣлести, съ неизчерпаемиятъ арсеналъ огъ вѣщественни богатства за развиване най-модерна индустрия, съ неговиятъ чисто български националенъ колоритъ и съ борбитѣ му срѣщу вѣковнитѣ пржитители на вѣрска, национална и политическа свѣбода.

Добриятъ българинъ г. А. Шоповъ, въ описанието на пжтешествието си изъ Македония, е могълъ да направи малки блѣжки за Воденъ. Периодическото списание „Географически прѣгледъ“, както и албумътъ „Македония въ образи“, ограничаватъ се сжщо съ нѣколко снимки и кжси, отривни блѣжки.

Само географътъ, поетътъ, индустриалецътъ, икономистътъ и историкътъ биха могли да дадатъ заслужената честь на Воденъ, съ една жива и закржглена прѣдстава за него. Липсата обаче и на елементарна такава, подбужда ме да изпълня единъ свещенъ дългъ къмъ родния си градъ и отечеството по слабитѣ ми сили и срѣдства.

София.

Авторътъ.

Воденъ въ природно отношение.

Като пътуваме съ влака отъ Солунъ на западъ къмъ Битоля, минаваме обширно, около 80 кв. клм. поле. Това е сѣверозападното и югозападното солунско равно плодородно поле, което свършва при Воденъ. Окиченитѣ съ разкошни, гѣсти вѣковни джбрави, гиганти-планини на сѣверъ „Паякъ“, на югъ „Дурла“, издигатъ се прѣдъ насъ отъ къмъ 60-ия клм. На 75-ия, южно отъ линията, минаваме с. Оризари, което произвежда оризъ и спираме на гарата Въртикопъ, при едноименното село, което изкарва поминъка си съ въртене на копачъ и виждаме, лѣгнали на полето, равномѣрно и паралелно сниженитѣ склонове на тия двѣ планини. Влизаме въ тѣхнитѣ симетрични рамки между които полето остава широко около 5 клм. и ние чувствуваме, че самата природа ни подготвя да влѣзнемъ прѣзъ тая и стройна врата, въ нѣкакъвъ чувовенъ нейнъ храмъ.

Влакътъ поема съ пълна бързина, която намалява постепенно. Отправяме погледъ напрѣдъ и виждаме спуснати отъ 200-метрова висина, 4 широки, дълги до долъ бѣли платна, а по-малки такива повече. Това сж прочутитѣ воденски водопади. Тѣ падатъ отъ тази висока сталактитна канара, дълга около 2 клм. и съединяваща склоноветѣ на казанитѣ планини къмъ срѣдната имъ височина. Горѣ, между буйнитѣ скокове на водопадитѣ, виждаме да ни гледа първиятъ редъ кѣщи на Воденъ, като бѣли балони въ въздуха, привѣтно и гостоприемно чакащи да се възкачемъ въ града на райскитѣ хубости и видимъ, гдѣ сж отъ древни вѣкове наши прадѣди раждали живѣли, на дълги свои поколения, родно огнище завѣщали; гдѣ сж царѣ наши славни царували, за народна вѣчна свобода, завѣтъ свой свещенъ намъ оставили.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Влакътъ шава по дѣсния склонъ нагорѣ — бавно по стрѣмнината, и двата послѣдни километра взема за $\frac{1}{8}$ часѣ. Издигвайки се все по-нависоко, отдѣсно ни остава с. Самаръ, мѣстоположението на което наподобява видъ на самаръ. Още по-нагорѣ, отъ сжщата страна, ни остава с. Църковени, съ хубава църква, на патронния празникъ на която става голѣмъ панаиръ. Стигаме вече на самата площъ край града, гдѣто е и гарата — най-голѣмата и най-хубавата на тая линия. Тукъ е и срѣдъ пжть между Солунъ и Битоля. Тукъ непрѣкъсвано, кржгла почти година, виждаме да се продава бѣло, едро, продълговато, кехлибарево, хрупкаво, ароматно, твърдѣ вкусно зимно грозде, което трае свѣжо цѣла година. Такъво грозде никждѣ не сме виждали. Отъ гарата за Воденъ има равно, хубаво, право и дълго около 1 клм. шосе, край двѣтѣ страни на което напоследъкъ почнаха да се застроятъ модерни кжщи. Съ сжщата, около 6 м. широчина, съ малкъ извивкъ на дѣсно, продължава равна улица, която прѣсича цѣлия градъ. Още една такъва перпендикулярна минава прѣзъ срѣдъ града. Другитѣ градски улици сж староврѣмски, тѣсни, но послани съ каменна мостова и чисти.

Рѣкитѣ, които извираатъ на 1 клм. западно отъ Воденъ, наедно съ „Владовската рѣка“, идѣща прѣзъ с. Владово, (кацнало по на високо на една по-малка тераса и наподобяваще въ миниатюръ Воденъ), образуватъ голѣмата „Крива рѣка“, крестална-лакатушеща между буйнитѣ ливади, бахчи и градини. При втичането си въ града, тя се разклонва на три главни ржкави, които минаватъ прѣзъ срѣдата му, а едната отъ тѣхъ, на край града, се раздѣля още на два ржкава, и отъ тукъ, отъ висинитѣ, спускатъ се всички съ ураганенъ устремъ въ необятната бездна и образуватъ четиритѣ главни водопади.

За по-огледна прѣдстава на тая, съ необикновенни омайни прѣлести чудо природа, нека обиходимъ нѣколко мѣста около града. Да отидемъ първо и застанемъ на крайния му изтокъ, върху самия ржбъ на висината. Воденскитѣ гости, щомъ приближатъ на стотина крачки самия край, виждатъ прѣдъ себе си

бездънна бездна, отвѣсно прѣсекла и турнала край на земната почва и се страхуватъ да приближатъ; чувствуватъ подъ нозѣтъ си люшкане на земната стихия върху бездната, вие имъ се свѣтъ и имъ се струва, че земята ще се откърти и сгрѣмоли наедно съ тѣхъ надолу. Такова е впечатлението, особено отъ „Високата кула“, на равна площъ съ цѣлата ржбова равнина, съ разлика само, че цѣлиятъ ржбъ е окиченъ съ градини прѣдъ домоветъ, а само тази му частъ свършва съ улица и е най-достъпна за всѣки посѣтителъ. За да прѣстрашатъ гоститѣ, воденски младежи спускатъ се тичешкомъ къмъ края и моментално, надъ най-издадения върху висината камъкъ, заставатъ на глава. Поставатъ въ това положение нѣколко секунди и отскачатъ насамъ. Това дѣйствително окуражава и насъ. Приближаваме, но нозѣтъ си напъваме здраво отъ виене на свѣтъ. За по-голѣмо наше окуражаване прочутиятъ гимнастикъ Христо Бальовъ се хвърля отъ канарата надолу! Ужасъ обзема всинца ни. Но слѣдъ 2—3 минути Бальовъ изкача прѣдъ насъ живъ, здравъ, засмѣнъ, като че иска да ни каже, защо толкова се страхувате! Интересно е какъ Бальовъ извършва тая гимнастика. Той скача и внимателно ловко се залавя за единъ дебелъ коравъ, израстналъ отъ канарата дреновъ клонъ на 4 м. долѣ, вмѣква се въ пещерата до дънера му, спира се тамъ нѣкоя минута и се връща съ катерене.

Спускаме погледъ надолу: очитѣ ни спиратъ първо надъ гърбоветъ на всевъзможни лѣтящи пойни птици. Най-долѣ, на самото дъно, отъ основитѣ на терасата, виждаме прострѣно нанепрѣдъ едно около 2 кв. клм. море отъ буйна, необикновено богата разтителностъ — море, което отпрѣдъ завършва полу-кржгло и носи името си „Лѣгътъ“, наподобяващъ съ отпрѣдната си джгообразна линия — граница лжкъ. Гледката е чаровна: дивното море отъ разцѣфналитѣ прѣзъ априлъ и май разноцвѣтни овощни дървета; е живъ нержкотворенъ, изпъстренъ съ божествени жизнерадостни красоти, необятенъ килимъ. Срѣдъ него, плавалъ е като бѣлъ параходъ красивия манастиръ „Св. Троица“, съ великолѣпенъ бѣлъ храмъ

и наоколо му широкъ дворъ, обиколенъ отъ две-тажно, разположено въ видъ на буквата П, сжщо бѣло здание. Манастирътъ не по-малко възхитително се носи надъ красивото море и зимно врѣме, когато цѣлата площъ е бѣла, разукрасѣна съ безброй видове окичени бѣлоснѣжни палиелей, въ унисонъ съ бѣлоснѣжнитѣ водопади. Панорамата е кристална съ красотитѣ на неземния художникъ. Така и лѣтно и есенно врѣме той изпъква съ друга прѣлестъ, издигнатъ като разкриленъ бѣлъ орелъ надъ тъмнозелената повърхность, окрилващъ изобилието на неизчерпаемитѣ озрѣли плодове, отъ всѣки родъ по нѣколко вида.

Окото не се откъсва лесно отъ „Лъгътъ“, гледанъ отъ градската височина, както и отъ „Високата кула“, отъ която си го прѣдставяме сега. Не по-малко залисватъ ума и сърдцето омайнитѣ висини и вѣчно вълнуващитѣ се подъ слънцето сребристи водопади, съ буйнокипещитѣ си вълнени слапей.

За съобщение съ „Лъгътъ“ има 4 главни пжтища: „Голѣмото и Малкото кремно“ (отъ думата кревамъ — дигамъ, издигамъ се нагорѣ). „Голѣмото кремно“ е 4 м. широко, послано съ камъкъ съ поиздигнати ржбчета, за по-удобно изкачване. „Малкото кремно“ е така сжщо построено, само 2¹/₂ м. широко и по-стръмно. Другитѣ два пжтя сж: „Скалитѣ“ и „Аланътъ“. Тѣ сж отъпкана почва и може да минава товаренъ добитъкъ.

Да отидемъ на „Лъгътъ“: слизаеме по „Аланътъ“. Още отначало потжваме въ овощни и др. зеленини. Минаваме подъ страшни, надвѣсени пещерни сводове на сталактитната гигантъ-канара, на която висятъ окачени, зърнести, шилести, продълговати въ видъ на гроздове, ржцѣ, китки, глави съ образи и всевъзможни други видове сталактитни фигури. Отчупваме си по нѣколко отъ тѣхъ. защото тѣ сж рѣдка украса само на аристократическитѣ солунски и цариградски салони. Къмъ срѣдата на пжтя се срѣщаме съ „Лудата рѣка“, единъ малъкъ разклонъ отъ водопадъ, широкъ около 80 см. и дълбокъ 50 см., но силата му надминава 30-тѣ конски сили. Минаваме край нея, слизаеме чакъ долѣ и между бах-

читѣ и градинитѣ, по южна насока, излизаме на старото хубаво шосе за Солунъ и по него спираме на „Топъ чинаръ“ (купъ явори) на самата лжкообразна линия. Продължаваме по нея, минаваме край „Гюпската рѣка“, образувана отъ нѣколко рѣкави, въ която обичатъ да се кжпятъ циганитѣ. Малко по-нататкъ срѣщаме „Глухия камъкъ“, високъ 3 м. съ периметъръ около 10 м., нарѣченъ така по повѣрие, че като се викне отъ едната му страна, на срѣщната не се чува. Друго повѣрие казва, че тамъ всѣка нощъ се явява самодива-булка, украсѣна съ копринени бѣлоснѣжни и златни накити. Къмъ края на „Лъговата линия“ влизаме вече въ самата му вжтрѣшностъ, раздѣлена на райони, всѣки съ специалното си име. Влизаме първо въ „Саланджакътъ“, минаваме прѣзъ забушена, прѣплетена съ сводове отъ овощни дървета тѣсна пжтека до „Сариевия мостъ“, който прѣчупва къмъ югъ на лѣво, надъ който се простира „Камиръ“, мѣстностъ богата съ хубави лозя и при който, съгласно народното повѣрие, явявала се сжщо такава самодива, съ тая разлика, че тази тукъ не оставяла пжтника да мине моста нощно врѣме, като се издигала отъ водитѣ и го заплашвала. Слѣдъ моста продължава „Длѣбокия пжтъ“ за града; но ние се отбиваме на югъ, изъ тѣсна сжщо пжтека, излизаме на манастира „Св. Троица“. Влизаме въ храма, любуваме се на неговитѣ красоти и, слѣдъ една почивка, трѣгваме по „Голѣмото кремно“ за града. На втората почивка отлѣво въ канарата имаме „Будлева пещера“. Тя минава прѣзъ канарата подъ града. Името си има отъ покойния Будлевъ, който пръвъ се е рѣшилъ да влѣзне въ нея, да мине навжтрѣ около 200 м. и да излѣзне прѣзъ една дупка въ хлѣбарницата на Стоянъ Хлѣбаровъ. Изкачваме се въ града, капнали отъ умора.

Главнитѣ извори на „Лъгътъ“ сж; Гължбовия изворъ“, „Аджолка“, „Мирджанка“ и мн. др., водитѣ на които зимно врѣме сж топли, съ димеща пара, а лѣтосъ, ледъ студени. Водопадитѣ се именуватъ: „Чири-папа“, при гробищата „Голѣмия и Малкия водопадъ“, между първия и четвъртия „Адамътъ“, въ турската махала.

На сѣверо-изтокъ отъ града като минемъ „Сухия мостъ“, (рѣчичката подъ него лѣтосъ е суха), на 1 клм., стигаме на „Гавальотица“, равна зелена поляна, накинчена съ стигащи облацитѣ вѣковни явори, издигната 7—8 м. надъ градската равнина. Отъ тукъ се вижда и по-голѣмата частъ на „Лъгътъ“ и цѣлия градъ, плавналъ високо надъ него въ зеленини. На „Гавальотица“ доскоро цѣлия градъ блѣскаво тържествуваше деня на „Свв. Кирилъ и Методи“, родниятъ градъ на които отъ тукъ и отъ града, при изгрѣвъ на слънце се вижда всѣка сутринь и духовито привѣтствува синоветѣ на Великитѣ Всеславянски Просвѣтители. Привѣтствува ги Солунъ съ миниатюрния си изгледъ и съ морския си блѣсъкъ до него.

Южно отъ града сж мѣстноститѣ: „Крецьтъ“ и „Сиримешъ“ съ лозя, даващи най-хубавото вино. Цѣлото пространство на западъ е покрито съ бахчи, градини, ливади и лозя. То е равна, широка 1 клм. котловина, стѣсняваща се западно и къмъ втория километъръ прѣсечена съ канара, надъ която е с. Владово. Отъ „Кривата рѣка“ и „Дурзиевия язь“ котловината е раздѣлена на три части, всѣкоя отъ които е подраздѣлена на райони наречени: Върбакътъ, Ики-сорси, Тепето, Баямитѣ, Смрѣката, Кемре, Силивийтѣ, Кюприяга, Мисиря, Черния камъкъ, Бостанлъкътъ, Кадийската чешма. На сѣреръ край гарата издига се каменисто-пѣсьчливия ридъ „Караманъ“, покритъ съ лозя, даващи най-сладкото лѣтно грозде.

Воденъ въ индустриално-икономическо отношение.

Лѣдъ като изключимъ основаната прѣзь 1894 година фабрика за памучна прѣжда, която използва само единъ незначителенъ ржавъ отъ Малкия водопадъ, за модерна индустрия въ Воденъ за сега дума не може да става. Това обаче не изключва голѣмия интересъ да се знае, съ какви грамадни природни богатства разполага Воденъ, за една бждаща колосална индустрия, която би му създала богата модерна промишленостъ и би го издигнала до положението на втори Манчестеръ.

Когато се строеше въпросната фабрика, както и по послѣ, идваха въ Воденъ заинтересовани специалисти, които прѣсмѣтваха силата на водопадитѣ. Споредъ тѣхнитѣ изчисления, четиритѣ водопади при умѣло приспособление могатъ да дадатъ около 80,000 конски сили. На колко и на какви фабрики биха дали движение, животъ и напрѣдъкъ тѣзи сили; колко и какви електрически инсталации за двигателни машини отъ Лѣгътъ за градътъ и другадѣ и за електрическо освѣтление биха могли да се издигнатъ, съ това ще се справи бждащето.

Воденъ е въ положение да задоволи до нѣкждѣ една обширна фабрична промишленостъ и съ материали за работа, като: пашкули, а отъ околията — вълна, памукъ, зърнени храни и др. Производството на пашкули въ Воденъ е доста развито; а при едно модерно използване, значително може да напрѣдне. До нашествието на гърцитѣ тамъ, Воденъ годишно изнасяше повече отъ 60,000 кгр. пашкули, считано срѣдно по 60 кгр. на кжца, отъ хилядата такива, които се занимаватъ съ бубарство.

Успѣхътъ на фабриката, отъ самото начало бѣше бързъ и голѣмъ. Това ѝ създаде конкуренти, които откупиха частъ отъ водопада „Чирипапа“ и долѣ, на

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Лъгътъ къмъ 1907 г., издигнаха и самото здание на втората фабрика. Воденъ обаче има двѣ по стари фабрики. Първата, основана около 1860 год., е Гоговата фабрика за прѣжда и платове. За нещастие тази най-стара и единственна българска фабрика, съ смъртта на стопанинътъ ѝ прѣзъ 1880 год. който не остави наслѣдници, се закри. Втората брашнена — построена около 1881 г., не работи редовно, понеже стопанинътъ ѝ е небреженъ турчинъ.

Мѣжду обикновеннитѣ поминъчни занаяти, храненето на буби е общъ занаятъ на работната българска част на града. Но не толкова частнитѣ, еснафскитѣ занаяти, не и бубарството докарватъ поминъка на воденеца. Тѣ сж почти само луксъ за него, понеже всѣки воденецъ си има по 2—3 бахчи и градини и по 2—3 лозя. И при тая извънредно щедра почва, неговата кжща кржгла година е пълна съ пекмесь, суджуци, орѣхи, смокви, калинки, дунки, сирки, кестени, ошавъ, зимно грозде, маджуни 5—6 вида вино, ракия и какво не. За нищоженъ трудъ, воденеца има всички тия блага, съ които го възнаграждава природата стократно. Прѣди 30 г. повечето отъ половината овощия скапваха по земята, особено на Лъгътъ, понеже нѣмаше кой отъ сититѣ воденци да ги яде, или нѣкому да ги продаде, та да си прави трудъ да ги събира и изкачва въ града макаръ и на добитъкъ. Но отъ постройката на трена, излишъкътъ отъ овощията се изнася въ Солунъ и Битоля. Тоя износъ, до заробването на града отъ гърцитѣ, приблизително бѣше слѣдния: череши се изнасяха около 15,000 кгр.; зарзали, около 20,000 кгр.; сливи, круши и ябълки около 50,000 кгр.; праскови повече отъ 80,000 кгр.; смокви около 60,000. Калинки, сирки, дунки, орѣхи и бадеми се изнасяха най-малко, всичко около 40,000 кгр.

Прѣди балканската война, Екзархията възнамѣряваше да открие килимарско и земледѣлско училище въ Воденъ. Дано щастieto, надарило съ такъва щедростъ воденската природа, бжде щедро въ близко бждаше да се осмихне и на законнитѣ му наслѣдници за постигване на тия и на всички други национални и културнопросвѣтни идеали.

Воденъ въ национално отношение.

Воденъ брои около 2,500 къщи съ население около 15,000 души, половината българи, половината турци. Като става дума за народности, не е нужно да отлжчваме отъ българската народностъ патриаршитѣ, само за това, че сж се заблудили, защото и тѣ сж чисти българи, незнаещи повече отъ калимера-калиспера. Само единъ, отдавна дошелъ отъ Еладата грѣкъ, загнѣзди се въ Воденъ и за неговото природно лукавство, коварство и ехидностъ, воденци го нарѣкоха Парталъ Кочо. Отъ 40 години помнимъ, че само единъ единственъ Парталъ Кочо е грѣкъ въ Воденъ. Като синъ на една израждаща се нация, Парталъ Кочо така и ще изчезне и до нахлуването на гърцитѣ ще остава като антика за Воденъ. Сѣвероизточната частъ на градътъ е населена съ българи, а югозап. съ турци. Махалитѣ сж: „Варошътъ“ „Новата махала“, „Оснашинъ“, „Горната махала“, „Теовската“ и „Турската“.

Първата искра на народна пробуда се е разгорѣла въ лицето на Георги Гоговъ, Димитъръ Занешевъ, Петъръ Бошковъ, Туши Камчевъ и др. скѣпи поборници още прѣди 55-та година на миналото столѣтие. Тѣ сж родоначалнитѣ на народното възраждане въ Воденъ. Община обаче е било извънредно трудно да се организира изведнѣжъ, понеже вѣковнитѣ ни врагове гърцитѣ, съ силата на жестоката турска власть, дебнели сж и най-малката проява на народно българско съзнание и въ зародиша ѣ още сж я задушвали. Идеята се разпространява и поддържа първомъ мѣжду свой близни и приятели. Така е било до 62 година, до което врѣме била е привлечена отъ свещеното огнище поголѣмата частъ отъ пролетарията, не свързана съ богатшитѣ патриаршисти съ никакви средства, или др. задължения.

Църква и училище първитѣ събудени българи сж нѣмали. Г. Гоговъ открива първото българско училище и параклисъ въ своя домъ. Първиятъ български свещеникъ, отказалъ се отъ патриаршията, е билъ свещеника Димитъръ Михайловъ, многозаслужилъ на народоцърковното дѣло въ Воденъ съ самоотверженото си 45-годишно служение, обичанъ и уважаванъ отъ цѣлъ народъ. Първитѣ учителка и учителъ сж били: г-ца Славка Караиванова, мжжественна, енергична и дѣятелна, — качества, толкова цѣнни за ония борчески врѣмена. Тя е още жива, пожила вече г-жа пенсионерка въ София — живъ паметникъ отъ ония врѣмена. Диаконъ Агапий е учителтъ тоже отъ първо врѣме. Всичката издържка на учители и училища е отъ личната пожертвенность на великия патриотъ приснопамятниятъ Г. Гоговъ. Человѣкъ съ висше юридическо образование, владѣещъ нѣмски, френски, турски и гръцки езици, Г. Гоговъ всепрѣданъ народенъ дѣецъ, до самата си смъртъ е стоялъ на чело въ борбитѣ, като е пожертвувалъ цѣлото си грамадно имуществво за отечествено родно дѣло. Билъ е впоследствие делегатъ въ народния Цариградски съборъ по учредяването на Екзархията.

Зародиша започва да се формира. Отъ къмъ 1865 г. начева организирана борба. Доблестнитѣ вожди правятъ легални постѣпки прѣдъ турскитѣ власти за отстѣпване на българитѣ църквата „св. Козма и Дамианъ“ (св. Врачъ) като, за гръкоманитѣ остане втората голѣма църква „св. Богородица“ при гръцката митрополия. Властитѣ незабавно арестуватъ Г. Гоговъ, Занешевъ, Бошковъ, Камчевъ и др. водители и подъ строгъ конвой, пращатъ ги прѣзъ Солунъ на заточение. Съ голѣми обаче жертви, българскитѣ първенци, успѣватъ да се амнистиратъ още въ Солунъ и се връщатъ въ Воденъ, слѣдъ което настѣпва малко затишие, което свършва съ избухване на кървавата борба прѣзъ 1867 г.

За изработване планъ на дѣйствиe, водителитѣ се събиратъ на чести тайни съвѣщания. Едно отъ

тия съвѣщания рѣшава, църквата да се прѣвземе съ рѣшително насилие. Това рѣшение се съобщава на народа, който като единъ челоуѣкъ изпълва църквата и тукъ неотстъпно стои денонощия. Гръцката митрополия бѣсно злорадствува. Каймаканинътъ, (окол. нач.) възсѣдналъ на конь и придруженъ отъ редъ стражари и войници, съ пълна сила на угрожающата си властъ, явява се въ дворътъ на църквата. Народътъ високо заявява своето законно право, царската властъ да му отстъпи църквата. Каймаканинътъ не взима отъ дума и грубо се заканва. Самоотвержениятъ и буенъ българинъ първенецъ Христо Занешевъ, бутва каймакамина, който пада на земята. Това врѣме въ църквата се завързва ржкопашенъ кървавъ бой мѣжду стражари и гъркомани отъ една страна и българитѣ отъ друга. Основателното опасение на властта отъ общенароденъ бунтъ и налага въздържание и отстъпва. Народното право надвива. Властта докладва приключението на Солунския валия. Сжщеврѣменно, нашитѣ водители заминаватъ за постъпки въ Солунъ и за нѣколко дни успѣватъ да спечелятъ църквата, която властта окончателно отстъпи на българитѣ.

За училищно помѣщение на първо врѣме биде приспособено зданието въ църковния дворъ. Съ бързото нарастване числото на учащата се младежъ, прогимназиалнитѣ класове бидоха помѣстени въ Г. Гоговата кжща; а слѣдъ години, когато църквата добрѣ се смогна материално, църковно-учил. община купи и голѣмо здание съ обширенъ дворъ въ махалата Оснашинъ.

До учреждаването на Екзархията прѣзъ 1872 г. и 9 години слѣдъ това, църковно-училищното дѣло въ Воденъ бѣше подъ пълната грижа на мѣстната църковно-училищна община. Благодарение на родолюбцитѣ Архимандритъ Методи Кусевъ Екзархийски протосингелъ, а сега Старо-загорски митрополитъ, и на Г. А. Шоповъ, редъ години екзархийски дѣловодителъ, църковно-училищното дѣло въ Македония, както и въ Воденъ се подобри. Прѣзъ 1881 г. изпратиха за гл. учителъ Г. П. Баджовъ прѣданъ

на дѣлото си и енергиченъ дѣецъ и въ църквата, който и постави училището на съврѣмненни начала. Отъ тогава просвѣтата взе да напръдва по успѣшно. Прѣдседателската длъжностъ при църковно-училищната община цѣли 20 г. ржководи безвъзмездно поменатия свещеникъ Димитъръ Михайловъ.

Отъ многозаслужилитѣ народни дѣйци и благодѣтели, въ по-ново врѣме, отъ 1880 г. насамъ, трѣбва да се споменатъ: г. г. Ив. Занешевъ, Д. Лимбарчевъ, Хр. Ношевъ, Тр. Стоянчевъ, Д. Ковачевъ, Кр. Тодичковъ и много други. Първо мѣсто по заслуги заема г. Ив. Занешевъ. Уменъ и духовитъ, той респектиреше турскитѣ власти, па защищаваше народнитѣ ни интереси и прѣдъ екзарха, който неизползва спечеленитѣ съ толкова общенародни усилия права отъ Султана, като уреждане Екзархийски св. Синодъ и мирски съвѣтъ и всичко, засѣгваше благо на църквата ни, въ което той съзираше изгубване на своето положение, което самъ си бѣ осигурилъ отъ турската властъ до животъ. Но опитътъ на миналото трѣбва да води къмъ по-доброто разбирање на настоящето и по правилното нареждане на бждащето. Трѣбваше да се намѣси една мощна сила, създадена пакъ отъ народа. Така и стана.

Лѣтото 1894 г. започна революционното дѣло въ Македония. За прѣдседателъ на революционния комитетъ въ Воденъ на първо врѣме биде избранъ свещеникъ Дим. Михайловъ. Замѣсти го впоследствие учителътъ Кирилъ Пърличевъ. Като нелегални революционери се отличиха: Димитъръ Ив. Занешевъ, Хр. Шаламановъ и Лука Ивановъ. За високоинтелигентна си организационна дългогодишна дѣйностъ, послѣдниятъ спечели общенародна горѣща привързаностъ и заслужено се именуваше „св. Лука.“¹⁾

¹⁾ Въ 1911—12 учебна година, Воденскитѣ училища броеха повече отъ 600 ученици и ученички. А за да не мине наумъ нѣкому, че въ Воденъ или околията му има и помѣни отъ нѣщо гръцко, освѣни горѣпоменатитѣ села, нека тука поменемъ и слѣднитѣ: Почепъ, Луковецъ, Теово, Жерви, Пожарско, Острово, Саракиново, Кронцелево, Вълкояново, Бизево, Пѣтапе, Катугери, Катраница, Яворени, Липоръ, Треболець, Цармориново, Св. Илия, Тушимъ, Чичилъсь, Нѣте, Ушлени, Гугово, Чеганъ, Калиница, Прибждеше, Праними, Русилово, Потъ, Копарно и др.

Той биде убитъ отъ турска потеря, по прѣдателство отъ власи, изъ засада въ Воденскитѣ планини.

На редъ съ г. Ив. Занешевъ, Лука Ивановъ и др. доблестни народни дѣйци и поборници, трѣбва да се поменатъ тукъ: г. Туши Далкалъчевъ самоотверженъ ратникъ, който биде убитъ въ Воденъ отъ подкупени отъ гъркоманитѣ турци; г. г. Димче Ильовъ, Ив. Почепчевъ, Ив. Лъджовъ, Капитанъ Хр. Саракиновъ, свещеникъ Ив. Саракински, Хр. Саракинчевъ, Г. Калимаевъ, Вангелъ Ильовъ и много др.

Воденскитѣ села, особено Владово и Саракиново събуждатъ се и влизатъ въ националната борба едноврѣменно съ градътъ и сътрудничатъ за взаимния напѣдкъ.

Балканскиятъ съюзъ най-послѣ възрадва всинца ни съ трепетно очакване, скоро да видимъ осъществень завѣтния си свещенъ идеалъ, обединението ни съ майка България. Прѣзъ ноември 1912 година нахлуха, безъ да пукне пушка, гърцитѣ, голи и гладни като сѣщи цигани и се почувствуваха като гости въ Воденъ, гдѣто останаха, като нѣма кой да ги изгони, като на трѣнѣ. Дано провидѣнието ги освободи отъ това свѣтотатственно безчовѣчно положение, и насъ вразуми и удостои съ добиване законното си наслѣдство.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

